

ІНСТИТУЦІЙНИЙ НАПРЯМ ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ: СУТНІСТЬ ТА СУЧАСНІСТЬ

Галян Сергій

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки
м. Луцьк

Інституціоналізм (лат. *institutio* – звичай, повчання) – один з найбільш поширених напрямів економічної думки у світовій і вітчизняній науковій літературі. Його представники розглядають суспільство як сукупність економічних і неекономічних інституцій (інститутів) у тісному зв'язку, взаємодії та розвитку. При поясненні господарських явищ і процесів у ринковому суспільстві перевага віддається позаекономічним чинникам [2, с. 1071]. Рушійними силами економічного поступу вважаються соціальні зміни політичного, правового, психологічного, морального, науково – технічного характеру, а також держава, профспілки, наука, сім'я, традиції, звичаї тощо.

Рухливість понять, неоднорідність загальної течії названого напрямку думки, його методологічна несубординованість створює широке поле для наукових пошуків [1, с.109]. В Україні ця тенденція підсилюється ще недостатнім теоретичним обґрунтуванням ринкових реформ. Вироблення моделі реформування економіки вимагає від дослідників нового теоретичного осмислення недоліків, прорахунків, визначення правильних рішень для піднесення господарства країни на основі глибоких наукових напрацювань. Проф. Я. А. Певзнер вважає, що всі сучасні економічні школи так званої основної течії (кейнсіанство, монетаризм, теорія раціональних очікувань, соціальне ринкове господарство, економіка пропозиції) мають "...розглядатися як вступ до інституціоналізму або як його різновиди" [5, с. 130]. При цьому вчений цілком правомірно підкреслює, що ефективні інституції (інститути) формуються в рамках дії законів ринкового господарства у процесі зіткнення ринкових і неринкових факторів, але при переважанні все ж таки ринкових. Коли представникам будь – якого іншого напрямку економічної науки доводиться вивчати яку – небудь соціальну проблему, на думку проф. А. І. Московського, вони неминуче звертаються до праць інституціоналістів [4, с. 29]. Дослідник вважає, що серед економістів інституціоналістів набагато більше, ніж тих, хто свідомо зараховує себе до цього напрямку.

Економічна думка інституціонального спрямування зародилася на території Сполучених Штатів Америки. Основною причиною її появи було те, що тут раніше, ніж в інших розвинених країнах світу, в результаті прискороженого техніко-економічного розвитку, гостро постає питання про необхідність вироблення нової економічної теорії, яка б давала можливість протистояти стихійній монополізації, боротися з її руйнівними наслідками та привела б господарський механізм у відповідність до нових ринкових потреб.

У своєму розвитку інституціональна економічна думка пройшла

тривалий теоретико-методологічний шлях: три етапи. Останній етап, сформований в 90-х роках ХХ ст., поєднав неоінституціоналізм та нову інституціональну економічну теорію.

В Україні вперше питання про інституціональний напрям економічної думки поставив харківський вчений Е.Л. Лортикян ще у середині 90-х років ХХ ст. [3, с. 59]. Але, очевидно, через широке, розпливчате трактування він не отримав спочатку достатнього поширення. У ХХІ ст. нові соціально-економічні умови показали суперечливість та неадекватність існуючих економічних концепцій, обумовили потребу в їх теоретичному переосмисленні. Підвищується інтерес до інституціоналізму як до сучасного напрямку економічної науки, який відрізняється від класичної та неокласичної наукових шкіл, базується на цивілізаційному підході до пізнання суспільних процесів. Зростає кількість публікацій, в яких розглядаються питання інституціоналізму. Серед них виділяються праці таких провідних вітчизняних вчених – економістів як В. Базилевич, В. Геєць, Ю. Пахомов, А. Чухно, а також Т. Гайдай, Л. Горкіна, А. Гриценко, П. Леоненко, М. Скиба, Ю. Ущаровський, О. Яременко та багато інших [6, с. 23].

Загальнометодологічні та теоретичні положення вітчизняної економічної науки, пов'язані з інституціоналізмом в різних його контекстах, сприяють розробленню моделі реформування національної економіки на ринкових засадах та розвитку економічної теорії в цілому. Актуальність інституціонального економічного вчення зумовлює потребу в подальшому його вивченні.

1. Артемова Т. И. Методология институционализма в контексте теории стоимости / Т. И. Артемова // Экономика і прогнозування. – 2003. – № 3. – С. 108-118.
2. Історія економічних учень. Підручник. За редакцією проф., член – кор. НАН України В. Д. Базилевича. – К.: Знання, 2004. – 1300 с.
3. Лортикян Э.Л. Украинские экономисты первой трети ХХ столетия: очерки истории экономической науки и экономического образования / Э.Л.Лортикян. –Харьков: Изд-во “Харків”, 1995. – 194 с.
4. Московский А. И. О предмете и методе современной экономической науки / А. И. Московский // Вестник Московского университета. Серия: экономика. –2002. – № 3. – С. 28-36.
5. Певзнер Я.А. Введение в экономическую теорию социал-демократизма / Я.А.Певзнер. –М.: Эдиториал УРСС, 2001. –198 с.
6. Скиба М. В. Зародження та розвиток інституціоналізму в Україні / М. В. Скиба // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2015. – Вип. 3. – С. 23-27.